

Kaupungin ja maaseudun kohtalonyhteys -kirkon maaseutulinjaukset

Lapuan hiippakunnan johtamisen päivät
Jyväskylä 8.9.2023
Hilkka Vihinen

Esityksen sisältö

Maaseutu ja kaupunki

Monipaikkaisuus maaseudun ja kaupungin limittymisenä

Kirkon maaseutulinjaus

Keskinäisriippuvuus

Maaseutu ja kaupunki

Maaseutu? Kaupunki?

Molemmat määritelmät ovat sopimuksia

Erotettava hallinnolliset kuntanimitykset ja toiminnalliset aluetyypit
Suomen kansallisissa aluetyypeissä laaja kaupunkimääritelmä

Maaseudun ja kaupungin suhde ei ole staattinen, vaan ajassa muuttuva

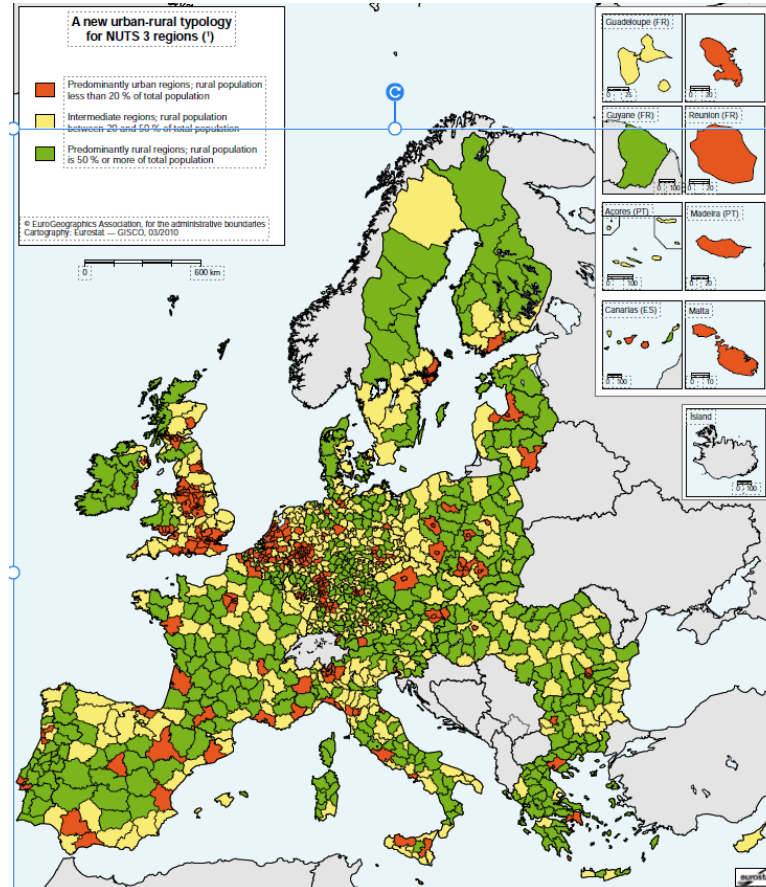
Esimerkiksi juuri nyt väestövirtoja yhtä aikaa molempiin suuntiin

Haastaa näkemään maaseudun kehitys, ”maaseutuistuminen”, yhteiskunnallisena edistysenä
”kaupungistumisen” ohella – historiallista aaltoilua

Väestövirtojen ohella ”kaupungistuminen” ja ”maaseutuistuminen” voivat tarkoittaa myös toisen alueen kulttuurin tai perinteiden hyödyntämistä toisella alueella (kaupunkitaide – graffiti – maaseudulla, kotieläinpiha kaupungissa)

EU käyttää OECD-pohjaista aluetyypittelyä

Suomessa vain yksi NUTS3-
alue (maakunta) täyttää
kaupunkimaisen alueen
kriteerit

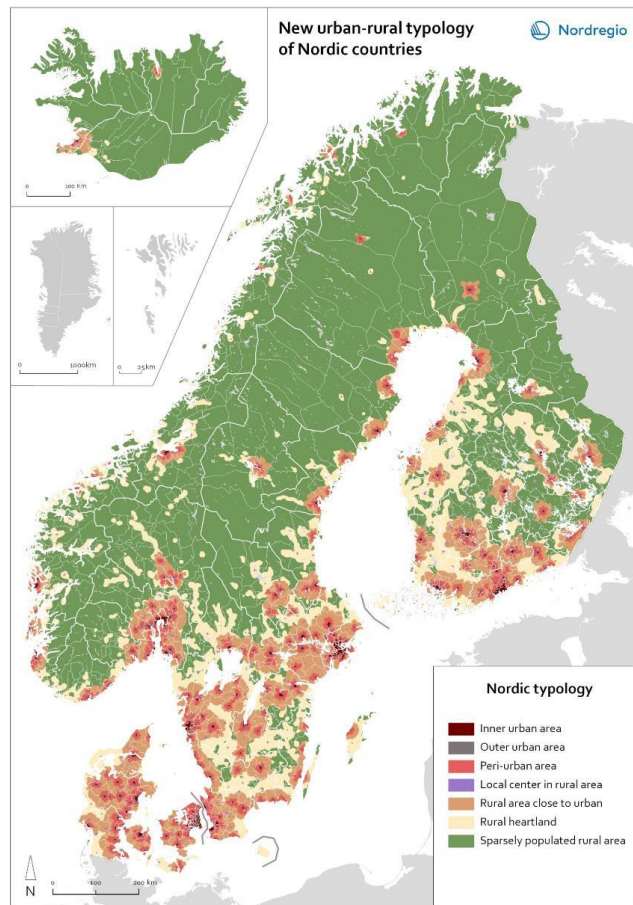
Nordregion pohjoismainen aluetyypittely

Nordregion aluetyypittely mahdollistaa pohjoismaisen vertailun

Suomen leveyspiireillä Ruotsissa ja Norjassa käytännöllisesti katsoen ainoastaan harvaan asuttua maaseutua

Suomi ja Islanti erittäin maaseutumaisia

Tanska kaupunkivaltais

Suomen kaupunki – maaseutu - luokitus

Indikaattori- ja
paikkatietopohjainen
ruututietokanta

Maaseutua:

95 % Suomen pinta-alasta

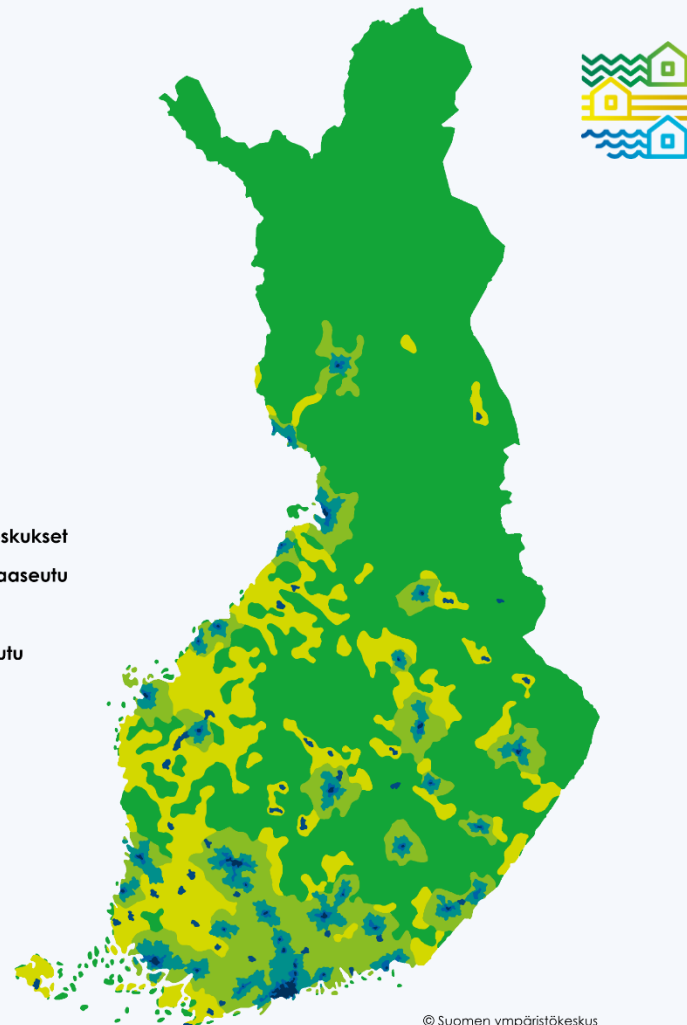
28 % Suomen väestöstä

52 % Suomen väestöstä osa-
aikaisina asukkaina

40 % Suomen yrityksistä (ml.
maatalousyritykset)

94 % mikroyrityksiä (<10 hlöä)

- Sisempi kaupunkialue
- Ulompi kaupunkialue
- Kaupungin kehysalue
- Maaseudun paikalliskeskukset
- Kaupungin lähinen maaseutu
- Ydinmaaseutu
- Harvaan asuttu maaseutu

Trendit

Vakinaisen väestön (ja kotiseurakunnan) keskittyminen

Väestönkasvu kaupungeissa, ensi sijassa maahanmuuton ansiosta

Maaseudulta ei suurta muuttoa kaupunkeihin, väestö vähenee koska kuolleisuus syntyvyyttä suurempi

Suurimmat muuttovirrat kaupunkien välillä

Liikkuvuus lisääntyy – ihmiset eivät pysy siellä, minne syntyvät, erityisesti lisääntyy erilaisten toimintojen paikkariippumattomuus ja monipaikkaisuus

Alueellinen erilaistuminen jatkuu, erityyppisillä sijainneilla on erilaisia vahvuuksia

Maaseutu ja kaupunki ovat alueina toiminnallisesti erilaisia

Koko maassa vanheneva ja vähenevä väestö; maaseudulla ensin

Eri maaseututyyppeiden väliset erot (väestö, talous, hyvinvointi) suurempia kuin maaseudun ja kaupungin väliset erot

Toiminnallisesti erilaisia: keskitetyt ja hajautetut ratkaisut – olennainen ero eivät ole esim. elinkeinot

Molemmissa palvelut merkittävän toimiala

Maaseudulla enemmän yrittäjiä ja itsensä työllistäjiä, kaupungeissa enemmän palkkatyötä tekeviä

Kaupungeissa koulutetumpi vakinaisesti asuva väestö, mutta esimerkiksi kunnat, joissa yritysten liikevaihto henkeä kohden on korkea, jakautuvat laajasti kautta maan

Kolmannen sektorin rooli (esim. paikalliset yhdistykset kuten VPK tai kyläyhdistykset) palvelujen järjestäjänä merkittävämpi kuin kaupungeissa; kansalaisyhteiskunta järjestäytyneempi

Asukkaat vastaavat itse suuresta osasta infraa, joka kaupungeissa keskitetysti rakennettu ja järjestetty

Vuorovaikutus / keskinäisriippuvuus

Maaseudun ja kaupungin vuorovaikutus vaihdantaa ja virtoja – ihmisiä, tavara- ja ainevirtoja, informaatiota...

...tai systeemejä (toiminnallinen alue, työmarkkina-alue, ekosysteemi): Ilmenee elinkeinoissa ja työmarkkinoina; julkisena infrastruktuurina ja yhteiskunnallisina palveluina; kestävinä ruokajärjestelminä; kulttuurisina yhteyksinä; ekosysteemipalveluina

Paikka- ja aluekohtaista, miten suhde asettuu; aina ei kyse toisiinsa rajautuvista alueista (myös rajat ylittävää vuorovaikutusta)

Kyseenalaistaa käsitys maaseudusta varantoina, joita kaupunkitalous hyödyntää

Tasapainoisempi vuorovaikutus osana kestävyysmurrosta

Monipaikkaisuus erityisen merkittävä kaupunki-maaseutu -yhteys

Monipaikkaisuus

Monipaikkaisuus koostuu eri paikoissa tapahtuvasta asumisesta, palveluista, työstä, harrastuksista ja omistamisesta

Yleensä kriteerinä ”yli yön” viipyminen.

Yhden kiinteän asuinpaikan sijaan vietämme arkea ja vapaa-aikaa useissa eri paikoissa, liikkuen näiden paikkojen välillä.

Usein saman paikkakunnan tai seudun sisällä. Voi olla kaupunkien välistä tai maaseudun sisäistä, mutta usein kaupungin ja maaseudun yhdistämistä

Miksi?

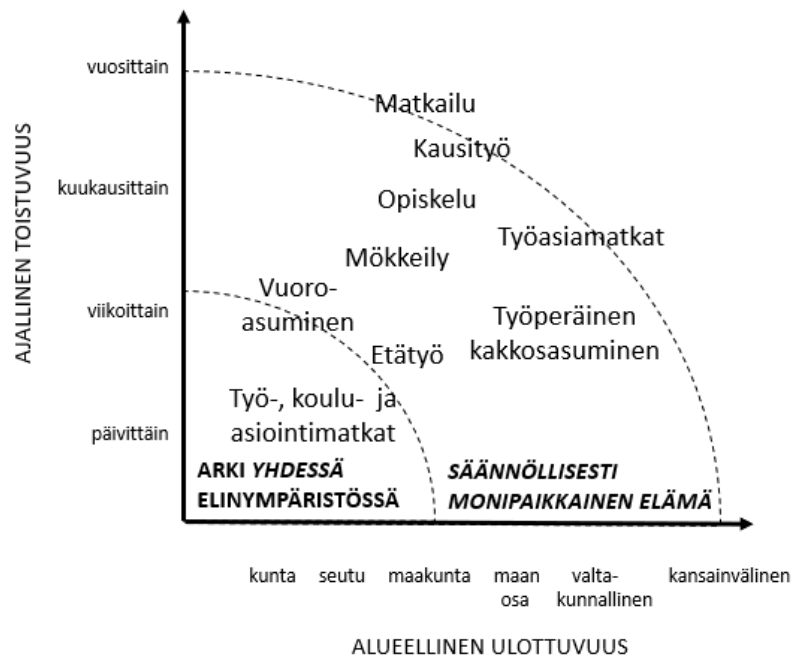
- ✓ tuottaa hyvinvointia
- ✓ ihmisillä on siihen mahdollisuuksia
- ✓ tapa järjestää toimiva arki

Ihmisten monipaikkaisuus on lisääntynyt **työn ja opiskelun muutosten** (etätyö, pendelöinti), **vapaa-ajan lisääntymisen** (esim. eläköityminen) sekä **perhesuhteiden muutosten** (avioerolasten vuoroasuminen) ja **liikenne- ja viestintätekniikan kehityksen** ansiosta (Pitkänen & Strandell 2018)

Organisaatiotkin (yritykset, virastot, seurakunnat, oppilaitokset ja palvelut) voivat olla monipaikkaisia (toimipaikkoja eri paikkakunnilla, virtuaalisia työ-, opiskelu- ja asiointimahdollisuuksia etäyhteyksien kautta)

Monipaikkaisuuden raja ja lajit

(Pitkänen, Strandell, Rehunen; teoksessa Rannanpää ym. 2022)

Monipaikkaisuuden vaikutus alueiden elinvoimaan

Kun aluekehitystä kuvataan tilastoidun väkiluvun, työpaikkojen ja kausiväestön sekä työmatkojen kehityksen muuttujilla, **kausittaisesti kasvavat alueet ovat yleisempiä kuin taantuvat alueet.**

Uusille kausittaisen kasvun alueille on tyypillistä paitsi **alueen käytön muuttuminen kausittaiseksi, myös alueen käytön lisääntyminen.**

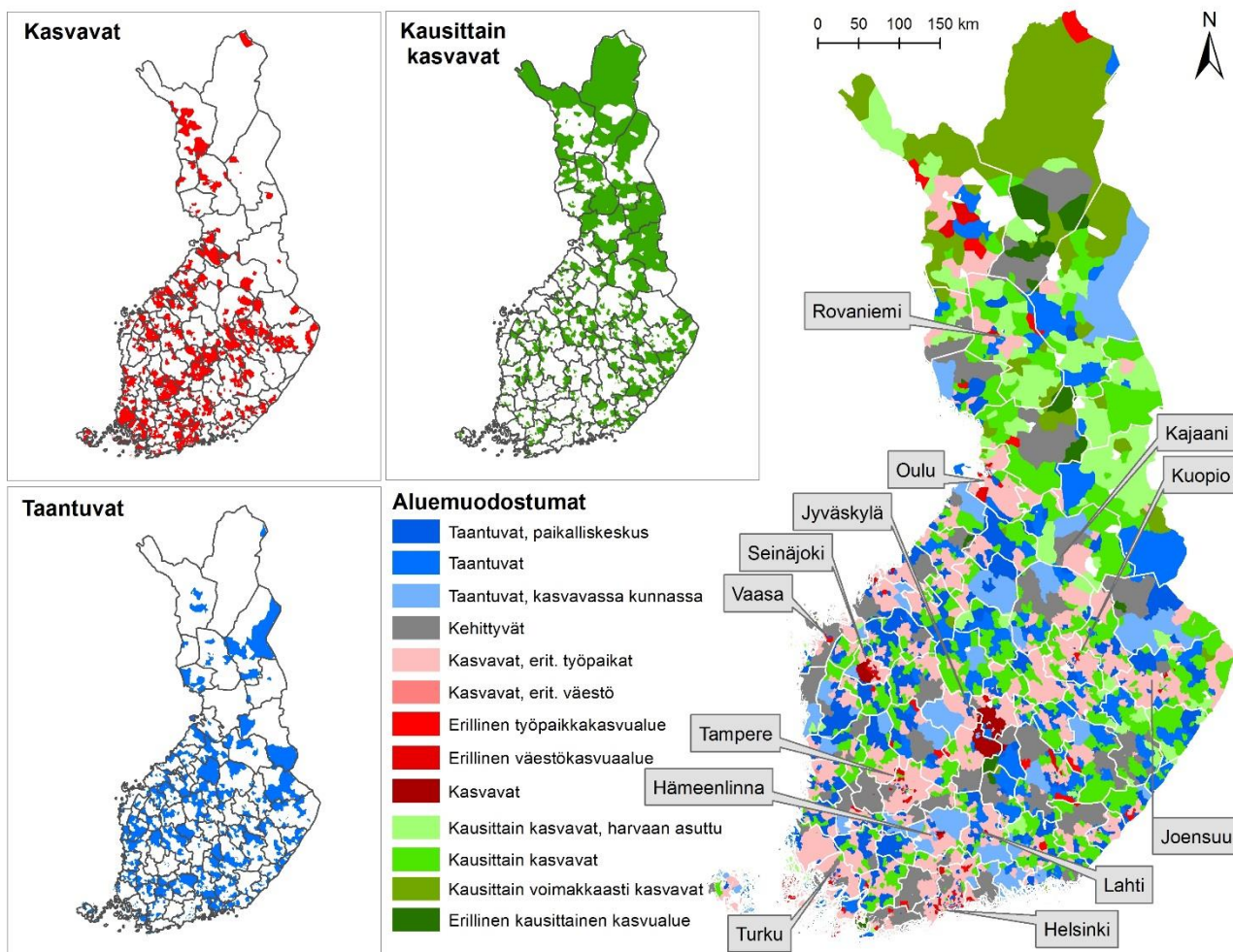
Kasvu on myös tiedettyä yleisempää, ja kasvuverkosto ulottuu läpi maan Etelä-Suomesta Lappiin asti.

Taantuminen on aluerakenteessa aiemmin oletettua suppeampaa ja pirstoutunutta. Kun tilastoissa näkymätön kausiväestö otetaan huomioon, **vain neljäsosa maamme pinta-alasta luokituu kokonaan taantuvaksi alueeksi.**

Aluekehityksessä on useita sävyjä

Ei ole pelkästään
taantuvia (maaseutu) tai
kasvavia (kaupunki)
alueita

(Lehtonen, Kotavaara, Muilu,
Vihinen ja Huovari 2020)

Monipaikkaisuuden vaikutukset paikkakunnille

Maaseutu ei sinänsä tyhjene, vaan se muuttuu, kun tapa, jolla asetumme tämän valtakunnan tilaan muuttuu

Etenevään kaupungistumiseen näyttää meillä liittyvän lisääntyvä monipaikkaisuus

Monipaikkaisuus tarkoittaa että myös lähtöpaikkakunnat ovat osa-aikaisesti asuttuja – tähän on havahduttu hitaasti

Kausittaisuus on haaste sekä tulo- että lähtöpaikkakunnalle – edellyttää joustoja, moniaineksisuuden sietämistä

Muistettava: Kaikki maaseutualueet eivät ole samalla viivalla, monipaikkaisuus osuu alueille eri vahvuudella ja eri tavoilla (järvi- ja jokiseudut, rannikko, saaristo, Lappi)

Miten varautua monipaikkaisuuden lisääntymiseen?

Monipaikkaiset ovat vakinaisen asuinpaikkakuntansa seurakunnan virallisia jäseniä

Pysyvän asutuksen väheneminen korvautuu osassa kyliä osa-aikaisilla asukkailla: miten seurakunnan toiminta tavoittaa ja osallistaa osa-aikaiset asukkaat? Eri huolia ja ratkaisuja kuin kokoaikaisilla asukkailla

Yhteisöjen vastaanottokyvyn vahvistaminen

Kausiasujat kokevat usein jäävänsä sekä paikallisen kansalaisyhteiskunnan että muiden paikallisten toimijoiden horisontin ulkopuolelle – uusia alustoja ja toimintatapoja?

Palvelujen järjestäminen yhä joustavammaksi elämään väkimäärän mukaan (pyörille, virtuaaliseksi ja paikallisesti, hajautetusti, paikallisen osaamisen ja organisoitumisen hyödyntäminen, maaseutu-kaupunki -vuorovaikutuksen vahvistaminen)

Kirkon maaseutulinjaukset

Kirkon ajankohtainen kysymys on, miten se toimii ja vaikuttaa eri puolilla Suomea ja vastaa edellä kuvattuihin toimintaympäristön muutoksiin. Miten kirkko on läsnä tulevaisuudessa maaseudun ihmisten elämässä? Missä tilanteissa tarvitaan paikkaperustaista näkemystä ja päätöksentekoa? Miten sitä voi tukea?

Miten kirkko vastaa maaseudun muutokseen ja on läsnä maaseudun yhteisöjen elämässä?

Maaseutulinjaus

Tehty viimeksi 2015

Kirkkohallitus on valtioneuvoston asettaman Maaseutupolitiikan neuvoston jäsen, mukana kirjoittamassa ja toteuttamassa kansallisia maaseutupoliittisia ohjelmia

Maaseudun kysymykset ja kirkon läsnäolo erilaisissa maaseudun muutoksissa kaipaavat uusia näkökulmia. Miten maaseutuseurakunnat voisivat sopeutua muutoksiin älykkäästi ja uudistua kestävästi?

Linjaus liittyy kirkon yhteiseen Ovet auki –strategiaan, työryhmä 10.2.2022–31.12.2023, alussa kysely seurakuntiin, tarkasteltiin aluetyypeittäin

Työryhmä: kirkkoherra Tuomo Törmänen Taivalkoskelta, diakoniatyöntekijä Saila Musikka Joensuusta, professori Hilka Vihinen Luonnonvarakeskuksesta Helsingistä, kirkkoherra Tomi Tornberg Maalahdelta, kirkkoherra Sanna Jukkola Nivalasta, lampuri ja pastori Jarmo Latvanen Akaalta, toiminnanjohtaja Vesa Kallio, MTK-Etelä-Savosta, hiippakuntadekaani Terhi Kaira Seinäjoelta sekä talousjohtaja Emilia Jalomäki Saarijärven seurakunnasta. Työryhmän yhteyshenkilöksi tuli Jumalanpalvelus ja yhteiskunta -yksikön johtaja Kari Latvus (8.2.2023 asti) ja sosiaalietiikan asiantuntija Liisa Björklund (7.2.2023 alkaen). Sihteeristöön nimettiin asiantuntija Liisa Välilä. Taloustutkimukselta tilatun materiaalin tuotti analyysineen Jaakko Kaartinen. Toimitustyössä avusti toimittaja Hanna Moilanen.

Seurakuntien merkitys maaseudulle

Seurakuntaan kuulutaan todennäköisemmin – kulttuurikristillisyyttä, mutta myös sitoutuneempaa hengellisyyttä ja kirkkoyhteisöllisyyttä (kyselyn tulokset)

Seurakunnat ovat usein aktiivisia maaseudun kehittäjiä, mukana hankkeissa ja yhteistoiminnassa

Monille luonteva paikka kanavoida hengellisyyttä, erityisesti kun toimintaa viedään paikallisesti merkittäviin yhteyksiin kuten perinteisiin, luontoon, metsäkirkkoihin, kylvöjen ja sadon siunauksiin - paikallisille tärkeisiin yhteyksiin

Kirkot usein paikkakunnan ainoa tilava konserttipaikka; kirkkomuusikko seudun ainoa kuukausipalkkainen ammattimuusikko

Seurakunnalla usein historiallisesti arvokkaita rakennuksia, myös kylissä

Diakonian merkitys suuri, kun muuta lapsi-, nuoriso-, perhe-, vanhus- tai sosiaalityötä ei ole; rooli korostuu entisestään hyvinvointialueilla

Kirkon työntekijät ihmistä “lähempänä”, kun väkeä ja muita toimijoita vähän

Lohdun, toivon ja turvan tuoja – ei vähiten kriisien keskellä

Seurakuntien haasteet maaseudulla

Talous, vähäiset resurssit (1 hlö/työala), isot vastuut, jaksaminen, ammattitaidon ylläpitäminen; korostuu ennakoiva sopeutuminen taloudelliseen supistumiseen

Rekrytoinnit

Rakennusten ja tilojen ylläpito

Alavireisyys vaikuttaa sekä työntekijöihin, luottamushenkilöihin että vapaaehtoisen toimintaan

Seurakuntalaisten ikääntyminen, toimijuuden oheneminen

Ekologinen oikeudenmukaisuus ja kestävyys, sen vieminen toimintaan

Useita toimenpidesuosittelusehdotuksia, eri tasoille, kuten:

Maaseutupolitiikan neuvoston kehittämän Maaseutuvaikutusten arviointi –menetelmän käyttö kokonaiskirkon päätöksenteossa

Seurata maaseutuseurakuntien erityiskysymyksiä

Ohjata asiantuntijaresursseja maaseutuseurakuntien tueksi (tuomiokapitulit)

Osallistua alueellisiin kehittämishankkeisiin ja verkostoyhteistyöhön muiden maaseudun aktiivisten toimijoiden kanssa

Laatia omalle seurakunnalle realistinen tilannekuva. Tunnistaa, millaiset kiinteistöratkaisut tukevat seurakunnan aktiivista toimintaa ja hyödyntää tilojen yhteiskäyttöä muiden toimijoiden kanssa. Edistää digitalisaation mahdollisuuksia ja paikkariippumatonta seurakuntaelämää. (maaseutuseurakunnat)

Pitää liitosseurakunnissa huolta alueellisesta työstä, jotta kaikki toiminta ei siirry keskukseen ja pääkirkkoon.

Edistää yhteistyötä kylätoimijoiden, yhdistysten, kuntien, yritysten, hyvinvointialueiden sekä muiden maaseudun aktiivisten toimijoiden kanssa. Hyödyntää hankeyhteistyön mahdollisuuksia (esimerkiksi EU-osarahoitteiset hankkeet ja paikalliset toimintaryhmät).

Huomioida hankinnoissa ekologiset sekä alue- ja paikallistaloudelliset vaikutukset. Hyödyntää paikallisia tuotteita ja palveluja.

Tarjota erityistymuotojen (esim. viestintä, sairaalasielunhoito, perheneuvonta, vammaistyö) palveluja yhteistyösopimuksilla myös lähialueen seurakunnille. (kaupunkiseurakunnat)

Ottaa käyttöön maaseutuvaikutusten arviointimenetelmä kaikissa laajoissa seurakunnan toimintaa muuttavissa päätöksissä silloin, kun kaupunkiseurakuntaan kuuluu myös maaseutualueita.

Kirkko toimii maaseutulinjauksellaan esimerkkinä muille kansallisille toimijoille

Tämä on pantu merkille valtakunnallisesti, ja näkyvyyttä on tarjolla myös EU-tasolla

Kiitos!

